

Radoje Brković^{*1}

Zoran Jovanović^{2}**

Mirza Totić^{*3}**

PRAVO NA PRIVATNOST I ZAŠTITU LIČNIH PODATAKA ZAPOSLENOG KAO PACIJENTA U PRAVU REPUBLIKE SRBIJE

SAŽETAK

Cilj ovog rada je da prikaže pravni položaj zaposlenog kao pacijenta u pravu Republike Srbije sa aspekta prava na privatnost i zaštitu ličnih podataka. Pre svega, detaljno su izložena rešenja važećih zakonskih i podzakonskih pravnih akata, a izvršen je i pregled sudske prakse u cilju sveobuhvatnog razumevanja ove tematike i ukazivanja na njen sve veći značaj. U kontekstu svega ovoga autori su dali i svoje predloge kako da se nedostaci u pravnoj regulativi i pravnoj praksi prevaziđu i da se na taj način poboljša ostvarivanje prava na privatnost kao i prava na zaštitu ličnih podataka zaposlenog pacijenta.

Ključne reči: *pravo na privatnost zaposlenog kao pacijenta, zaštita ličnih podataka, podaci o zdravstvenom stanju, ocena radne sposobnosti zaposlenih, sudska praksa, pravna regulativa Republike Srbije.*

205

UVOD

Pravo na privatnost i pravo na zaštitu ličnih podataka zaposlenog kao pacijenta je vrlo značajno u savremenom svetu rada i globalizovanim uslovima privređivanja.

Pitanje zaštite privatnosti pacijenata je od izuzetnog značaja za slobodu i ostvarivanje osnovnih prava građana. Neophodno je utvrditi stepen i obim te zaštite i postaviti granice između legitimnih interesa trećih lica, kao i interesa društva i države s jedne i interesa pojedinca, odnosno pacijenta sa druge strane. U tom kontekstu nedavne izmene evropskog i srpskog zakonodavstva u oblasti zaštite ličnih podataka, predstavljaju jedan od važnijih razloga za analizu ovog pitanja, koje je od značaja kako za pravnu i medicinsku nauku tako i za praksu.

¹ Redovni professor, Univerzitet u Kragujevcu, Pravni fakultet.

² Vanredni profesor, Univerzitet u Kragujevcu, Pravni fakultet.

³ Docent, Univerzitet u Kragujevcu, Pravni fakultet.

1. O pravu na privatnost sa posebnim osvrtom na privatnost pacijenta

Zdravstvene usluge koje se pružaju pacijentima u različite svrhe moraju biti pravno regulisane, bez upliva elemenata samovolje onih koji ih primenjuju.

Pravo na privatnost pacijenata izvedeno je iz „opštег“ prava na privatnost, koje uključuje i pravo na zaštitu podataka o ličnosti, i predstavlja „dodatnu garanciju nepovredivosti integriteta čoveka.“⁴ U domaćem jeziku „privatnost“, označava ličnu, intimnu i porodičnu sferu života. U najopštijem smislu pravo na privatnost, podrazumeva pravo lica da odluči koje informacije o njemu mogu da se otkriju drugim licima, ali i da odluči na koji način će se informacije o njegovoj ličnosti prikupiti, kao i u koju svrhu će se one koristiti.⁵

Pravo na privatnost predstavlja jedno od fundamentalnih prava građana, neophodnih za funkcionisanje države i društva. Pravo na privatnost pripada korpusu ličnih prava, koje je nastalo krajem XIX veka, u pravnoj doktrini Sjedinjenih Američkih Država. Ovim pravom štiti se privatna sfera čoveka - prostorna, duševna, informaciona (prikupljanje, obrada, korišćenje i zaštita podataka o ličnosti regulišu se zakonom)⁶ komunikacijska i fizička od samovoljnih aktivnosti javne vlasti, pravnih lica (kompanije, preduzetnici, poslodavaci), kao i pojedinaca. Razvijene države anglosaksonskog pravnog sistema kao i skandidavske države tipični su predstavnici najranije, posebne zakonodavne regulative o pravima pacijenata i zaštiti privatnosti u ovoj oblasti. U pravu Sjedinjenih Američkih Država, pravo na privatnost definiše se kao „pravo da se neko pusti na miru“, a definicija se veže za sudiju Kulija koji je u svojoj odluci utvrdio nedozvoljenost fizičkog kontakta kao osnova za podnošenje odštetnog zahteva, te se, tako, kvalificuje kao delikt.⁷ Kasnije je termin upotrebljen u radu Vorena i Brandaisa, gde je pravo na privatnost, prvi put, definisano na ovaj način.⁸

Uloga države u garanciji ovog prava je dvojaka, pasivna i aktivna. Država ne sme da zalazi u privatnu sferu pojedinca (pasivna uloga), ali istovremeno, ona mora da stvori legislativne prepostavke za ostvarenje prava na privatnost (aktivna uloga države). Pošto se radi o ličnom pravu građana, u teoriji su prisutna shvatanja o razlicitim sferama privatnosti (radi se o kategorijama intimne sfere, strogo lične sfere i privatno-javne sfere, koja se nalazi između prve dve

⁴ R. Marković, *Ustavno pravo*, Pravni fakultet, Univerzitet u Beogradu, Beograd 2018, 475.

⁵ A. Westin, Social and Political Dimensions of Privacy“, *Journal of Social Issues*, No. 59(2), 2003. 433.

⁶ J. Radišić, *Medicinsko pravo*, Nomos. Beograd 2008, 223.

⁷ M. Gondwe, „The Protection of Privacy in the Workplace: A Comparative Study”, doctoral dissertation, University of Stellenbosch, 2011, 112.

⁸ S. D. Warren/ L. D. Brandeis, “The Right to Privacy”, *Harvard Law Review*; No, 5/1890, 193 - 220

kategorije).⁹ Kada je reč o medicinskim, odnosno zdravstvenim podacima građana, govorimo o strogo ličnoj sferi privatnosti. To je potvrđeno i u praksi, zahvaljujući odgovoru Poverenika za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti, na pitanje o tome, da li dom zdravlja može odbiti pacijentu predaju njegovog zdravstvenog kartona.¹⁰ U svom odgovoru, Poverenik je naveo da „budući da je pravo na zaštitu podataka lično pravo, pacijent ima pravo da traži kopiju zdravstvenog kartona“.

Materijalizacija prava na privatnost u oblasti zdravstva vrši se putem garantovanja pravne zaštite ličnih (poverljivih) zdravstvenih podataka pacijenta, nezavisno od vrste zdravstvenog osiguranja (obavezno, dobrovoljno ili neko drugo). Privatnost znači dužnost obezbeđenja poverljivosti ličnih (zdravstvenih) podataka, gde pravo na poverljivost jeste pravo lica da spreči ponovno otkrivanje „osetljive“ lične informacije nekom terećem licu.¹¹ Poverljivost je fundament partnerskog odnosa lekara i pacijenta, što je preovladavajuće stanovište u savremenom pravu, nasuprot ranijem paternalističkom odnosu, i prepostavka je kvalitetnog pružanja medicinskih usluga. Naime, čist paternalistički odnos značio je da lekar samostalno donosi odluke o zaštiti zdravlja pacijenta bez njegovog uključivanja, zbog čega su protivnici ovog stanovišta isticali da, u ovom slučaju, nikakav odnos i ne postoji.¹² Obezbeđenje poverljivosti podataka o zdravstvenom stanju pacijenta je dužnost lekara, ali, sa druge strane, ono je predstavljeno i kao pravo pacijenta da mu lični podaci budu pravno zaštićeni. Pravo pacijenata na privatnost i poverljivost podataka o njegovom zdravstvenom stanju u neraskidivoj je vezi sa pravom na zaštitu ličnih podataka, koje predstavlja Ustavom zagarantovano pravo, odnosno u pitanju su međusobno zavisna i uslovljena prava. Ovde je naročito važno da lični podaci pacijenta moraju biti pravno zaštićeni kada se vrši njihova obrada. To ujedno spada u dužnost zdravstvenog radnika koji je obavezan da štiti život, zdravlje, privatnost i dostojanstvo pacijenta, kao ljudskog bića.

Naime, u postupku lečenja učestvuje veći broj zdravstvenih radnika i saradnika koji moraju biti upoznati sa činjenicama o zdravstvenom stanju pacijenta kako

⁹ Lj. Kovačević, *Pravna subordinacija u radnom odnosu i njene granice*, Pravni fakultet, Univerzitet u Beogradu, Beograd, 2013, 92.

¹⁰ Da li Dom zdravlja može odbiti pacijentu predaju njegovog sopstvenog zdravstvenog kartona, koji on želi lično odneti kod svog novoizabranog lekara, koji radi u drugom domu zdravlja? <https://www.poverenik.rs/sr-yu/zaštita-podataka/pitanja-i-odgovori/1633-da-li-dom-zdravlja-može-odbiti-pacijentu-predaju-njegovog-sopstvenog-zdravstvenog-kartona,-koji-on-želi-lično-odneti-kod-svog-novog-izabranog-lekara,-koji-radi-u-drugom-domu-zdravlja.html>(20.03.2019).

¹¹ S. Stojković-Zlatanović/ B. Lazarević,,Poverljivost podataka o ličnosti-implikacije na položaj zaposlenih sa stanovišta sudske prakse“, *Pravo i privreda*, br. 4-6/2017, 706.

¹² C. Charles/ T. Whelan/ A. Gafni, *What do we mean by partnership in making decisions about treatment?*, British Medical Journal, Vol. 319, 1999, 781.

bi mogli uspešno da obave svoj posao i da sprovedu sve neophodne procedure. Upravo, same činjenice o zdravstvenom stanju pacijenta, koje su saznate u obavljanju profesionalnog poziva, predmet su pravne zaštite.

2. Odnos zdravstvenih radnika prema pravu na privatnost pacijenata

Za odnos zdravstvenih radnika i pacijenta, u vezi sa poštovanjem prava na privatnost, naročito je značajna profesionalna tajna (“lekar mora držati u potpunoj tajnosti sve ono sto mu bolesnik poveri i ono sto je u stanju da sazna na osnovu bolesnikovog poverenja”).¹³ Naime, medicinski uposlenici, od trenutka polaganja Hipokratove zakletve dužni su da čuvaju podatke koje se odnose na pacijenta jer „od čuvanja medicinske tajne zavisi, često, lična sreća onoga koga se tajna tiče, njegovo napredovanje u poslu i uključivanje u društvenu sredinu“. Ovu dužnost nalaže i Američko medicinsko udruženje u 4. poglavlju *Principa medicinske etike*: „Lekar treba da poštuje sva prava pacijenta, kolega i drugih zdravstvenih radnika i treba da čuva poverenje pacijenata u okvirima zakonskih ograničenja.“¹⁴ Uopšte posmatrano, tajna predstavlja i „saznanje određenih činjenica do kojih se je došlo obavljanjem profesionalnog poziva ili na drugi poverljiv način, a koje ne mogu biti puštene u javnost, a da se ne nanese šteta interesima pojedinaca ili zajednice.“¹⁵ Dakle, dosledno poštovanje obaveze čuvanja lekarske tajne uliva poverenje pacijentu da se obrati lekaru za pružanje zdravstvene usluge. Dužnost čuvanja lekarske tajne, ipak nije apsolutne prirode. Lekar može otkriti određene podatke o zdravstvenom stanju pacijenta, ako zato postoje opravdani razlozi. Takvi razlozi spadaju u domen javne bezbednosti, javnog reda i mira ili zaštite javnog zdravlja. To su pravni standardi koji se konkretizuju u svakom posebnom slučaju, a primenjuju se na osnovu diskrecione (samostalne) ocene zdravstvenog radnika. Dakle, pravo na privatnost pacijenata može, pod uslovima propisanim zakonom, biti ograničeno, jer mešanje u privatnost pacijenata mora biti srazmerno zaštiti javnih interesa, kao i prava i interesa drugih lica. Zdravstvena ustanova i zdravstveni radnici i saradnici imaju obavezu da čuvaju lične medicinske podatke svojih pacijenata. Lekar je dužan da informacije o pacijentu do kojih dodje u toku lečenja i uvidom u medicinsku dokumentaciju čuva trajno, pa i nakon pacijentove smrti, budući da se time štite interesi naslednika, ali i pijetet pacijenta, što predstavlja pravnu kategoriju. Čuvanje se ne odnosi samo na fizički oblik podataka, već i na očuvanje tajnosti, odnosno poverljivosti, čime se sprečava da se neovlašćena lica upoznaju sa ličnim podacima. Oni ih mogu staviti

¹³ S. Jovović: „Poverljivost i privilegija – osvrt na američku regulativu“, *Engrami*, vol. 29, januar-jun br.1-2/2007, 66.

¹⁴ K. Brooks, “Medical Ethics and Law: Confidentiality“, *JN Ethics Forum*, 2006, 3:146 - 153.

¹⁵ J. Radišić, *Medicinsko pravo*, II prerađeno i dopunjeno izdanje, Pravni fakultet, Univerzitet “Union”, izdavačko preduzeće “Nomos”, Beograd 2008, 348.

na raspolaganje nekoj trećoj strani samo pod uslovom da postoji punovažnost pristanka pacijenta¹⁶ gde pod određenim uslovima postoji i prečutna saglasnost pacijenta da lekar koji ga leči može određene podatke o njegovom zdravstvenom stanju saopštiti pred sudom, što će biti slučaj ukoliko je on svedok pacijentu u određenom predmetu, i tada se smatra da lekar nema obavezu da čuva lekarsku tajnu, kao i pod uslovima koji su zakonom precizno propisani, radi zaštite drugih značajnih interesa. Pomenutu zakonsku mogućnost neophodno je tumačiti restriktivno. Obaveza otkrivanja tajne postoji ako se radi o zaraznoj bolesti pacijenta, budući da je neophodno zaštititi drugi pretežniji privatni ili javni interes (drugom bračnom partneru treba otkriti da njegov partner ima sindrom stečene imunodeficijencije (*Acquired Immunodeficiency Syndrome - AIDS*) ili da tropska bolest može dovesti do zdravstvenih problema za veći broj ljudi). Takođe, ako treba da se zaštiti važnije lično dobro pacijenta lekar može otkriti tajnu.

Osim toga, ako lekar mora da zaštići svoje interes (npr. ako je tužen od strane pacijenta) lekar da bi zaštitio svoja prava mora izneti tajne podatke o pacijentu, što mu pravni sistem dozvoljava. Konkretnije rečeno, ne postoji odgovornost zbog odavanja profesionalne tajne ako postoji opravdan zahtev organa uprave, sudskog organa ili drugog organa javne vlasti. Međutim, ovde treba ukazati i na određeno „prirodno“ odstupanje od obaveze lekara na poverljivost zdravstvenih informacija, a to je otkrivanje ovih podataka drugim zdravstvenim radnicima radi obezbeđenja potrebne nege pacijenta, zbog čega se smatra da je pacijent prečutno pristao na ovakvo otkrivanje kada se obratio, odnosno zatražio pomoć lekara. Naravno, pacijent ima pravo da ovo izričito i zabrani.

209

3. Šta sve spada u medicinsku dokumentaciju pacijenta?

Podaci o zdravstvenom stanju, odnosno medicinski ili zdravstveni podaci predstavljaju profesionalnu tajnu za sve subjekte koji učestvuju u postupku ostvarivanja prava pacijenta na zdravstvenu zaštitu. Otkrivanje ovih podataka povlači sa sobom disciplinsku, upravnu, građansku, prekršajnu, pa čak i krivičnu odgovornost. To dalje znači da medicinski podaci o pacijentu, s obzirom na to, da mogu biti dostupni većem broju lica, ne mogu biti izneti u javnost bez saglasnosti pacijenata ili zakonom određenih lica.

Za razumevanje zaštite prava na privatnost pacijenta i moguće odgovornosti zdravstvene ustanove, treba se prethodno ukratko osvrnuti na pitanje, šta sve spada u medicinske podatke zbog kojih se i garantuje pravo na privatnost?

Prema jednoj od definicija, koja je prihvaćena u evropskom i srpskom pravu, zdravstveni podaci „su podaci o ličnosti koji se odnose na fizičko ili mentalno zdravlje pojedinca, uključujući pružanje zdravstvenih usluga, iz kojih proizlaze

¹⁶ V. Klajn - Tatić, „Profesionalna tajna zdravstvenih radnika i razlozi za njeno otkrivanje“, *Strani pravni život*, Institut za uporedno pravo, Beograd br. 3/2014, 225 – 244.

informacije o njegovom zdravstvenom stanju.¹⁷ Ovde treba imati u vidu i definiciju zdravlja Svetske zdravstvene organizacije (SZO), da je zdravlje stanje kompletne fizičke, psihičke i socijalne dobrobiti pojedinca, a ne samo odsustvo bolesti, zbog čega i socijalnu uslovi, pod određenim uslovima, jesu podaci koji se odnose na zdravlje, te se u tom smislu mogu i razmatrati.

Ovakva definicija postavljena je dosta široko, te se odnosi na veliki broj podataka. Takođe, kompleksnost, odnosno „osetljivost“ odnosa zdravstvene ustanove i pacijenta uslovljena značajnošću obavljanja delatnosti zaštite čovekovog zdravlja i života, uz višeslojnost postupka lečenja stvaraju potrebu da se koristi veliki broj ličnih podataka pacijenata.

Osim navedenih podataka i svi drugi podaci koji su saznati u postupku dijagnostike i lečenja ili u vezi sa primjenjenim postupkom lečenja predstavljaju ličnu sferu i ne smeju se prenositi trećim licima. Takvo prenošenje podataka predstavljaljalo bi povredu prava privatnosti i ugrozilo bi integritet pacijenta. Naravno, krug ovih podataka je određen, ali nije zatvoren, budući da je razumno očekivati pojavu novih vrsta, pa čak i kategorija podataka u vezi sa zdravstvenim stanjem i lečenjem pacijenta, gde sa kao posebna vrsta, u novije vreme, izdvajaju podaci koji se odnose na genetički status pacijenta. Napredak u biotehnologiji omogućio je analizu genetičkog materijala čoveka u smislu zaštite, očuvanja i unapređenja zdravlja, zbog čega se javlja potreba utvrđivanja dodatnih mera za sprečavanje različitih zloupotreba vezanih za posedovanje, korišćenje i raspolaganje genetičkim informacijama pacijenta, koje se pak smatraju posebnom vrstom zdravstvenih podataka.¹⁸ Na evropskom i nacionalnom nivou postoji čitav niz instrumenata koji detaljno regulišu različite aspekte prava na privatnost i poverljivost. U današnjem vremenu, u personalizovanoj medicini, u eri digitalne ekonomije i ubrzanog razvoja informacionih i komunikacionih tehnologija, nastaju novi izazovi kako da se zaštite podaci o zdravstvenom stanju zaposlenih kao pacijenata koji su vrlo ranjivi¹⁹ i podesni za ugrožavanje.²⁰

210

¹⁷ A. Diligensi/ D.Pralja/ D. Cerović, *Pravo zaštite podataka – GDPR*, Institut za uporedno pravo, Beograd 2018, 217.

¹⁸ S. Stojković – Zlatanović/ R. Sovilj, “Pravo na privatnost i zaštita genetskih informacija u oblasti rada i zapošljavanja”, *Srpska politička misao*, Vol. 58, br. 4 - 2017.

¹⁹ H. Mujović – Zornić/ Z. Petrović, “Odgovornost zdravstvenih ustanova za štete kao posledice lečenja”, *Vojno-sanitetski pregled*, Beograd, Vol. 69, br. 8/2012.

²⁰ Za osiguravajuće kuće vrlo je važno da se zna kakav je lični i zdravstveni profil kandidata za zaposlenje, važno je zbog osiguranog rizika, lica sa većim rizikom (da će nastupiti određena bolest ili da je većna stupila), plaćaće višu premiju u odnosu na lica sa manjim rizikom. Ovo je važno zbog primene prediktivnih i dijagnostičkih genetskih testova prilikom zaključivanja ugovora o zdravstvenom osiguranju (zbog profesionalne nesposobnosti za rad, u slučaju nesposobnosti za rad i uopšte-osiguranje za slučaj invaliditeta, u slučaju tuđe pomoći i nege i sl.). Za privatna osiguravajuća društva od presudne važnosti je utvrđivanje rizika u zdravstvenom osiguranju. Stoga, ona nastoje da se na sve moguće načine zaštite kod zaključivanja ugovora o

Korišćenje takvih tehnologija omogućava olakšan pristup podacima i brzu razmenu, što lične podatke čini nezaštićenim i izaziva značajne izmene u sistemu društvenih vrednosti.²¹ Iz tog razloga će, u najkraćem, biti izloženi najvažniji nacionalni standardi koji su od značaja za zaštitu prava na poverljivost podataka o zdravstvenom stanju pacijenta.

4. Nacionalni pravni okvir zaštite privatnosti pacijenata

Kada je reč o pravu na privatnost medicinskih podataka pacijenta, od značaja je veliki broj pravnih akata, pri čemu je sudska praksa povodom zaštite ovog prava neujednačena. Razlog tome je u isparcelisanosti propisa u vezi sa zaštitom ličnih podataka. Sasvim je sigurno da će mnogi zakonski i drugi podzakonski opšti akti, morati da se menjaju i usaglase sa uslovima razvoja medicinske nauke, ali i sa visokim standardima Zakona o zaštiti podataka o ličnosti.²² U tom smislu, biće potrebno dosta vremena za implementaciju odredbi novog zakona u sve oblasti života, a posebno u sferi zdravstva. Problemi su već prisutni, budući da, u pravnoj teoriji i praksi, postoje sporovi o pravnoj prirodi prava na zdravstvenu zaštitu, ali i prava na poštovanje privatnog i porodičnog života. Pred Ustavnim sudom Republike Srbije, Odlukom IUZ-421/201320²³ osporen je Zakon o ostvarivanju prava na zdravstvenu zaštitu dece, trudnica i porodilja,²⁴ u delu koji se odnosi na obavezu dostavljanja odgovarajućih podataka (čl.5.st.1.i2. i čl.4) iz zdravstvene evidencije Republičkom fondu za zdravstveno osiguranje od strane lekara specijaliste ginekologije i akušerstva, lekara specijaliste, pedijatara i odnosne nadležne zdravstvene ustanove.

Ipak, radi razumevanja sudske prakse, autori su izvršili analizu važećih pravnih normi vezano za navedenu Odluku Ustavnog suda Republike Srbije. Na prvom mestu polazi se od najvišeg opšteg pravnog akta, Ustava Republike Srbije.²⁵ Ustav promoviše zaštitu ličnih podataka, kao i pravo na zdravstvenu zaštitu. Naime, jemči se zaštita podataka o ličnosti, pri čemu je zabranjena i kažnjiva upotreba podataka o ličnosti izvan svrhe za koju su oni prikupljeni, osim

211

zdravstvenom osiguranju, pri čemu su itekako zainteresovane uglavnom za predikativne genetske testove osiguranika. Sa druge strane, država mora stvoriti bezbedne uslove za zaštitu podataka o genetskim testovima, ali na način da ne sprečava funkcionalnost digitalnog poslovanja.

²¹ D. Solove, “Conceptualizing Privacy”, *California Law Review*, vol. 90, 2002.

²² Zakon o zaštiti podataka o ličnosti “Službeni glasnik RS”, br.87/2018.

²³ Ustavn isud Republike Srbije - Odluka IUZ-421/201320

²⁴ Zakon o ostvarivanju prava na zdravstvenu zaštitu dece, trudnica i porodilja “Službeni glasnik RS”, br. 104/13.

²⁵ N. Rajić, “Zaštita podataka o ličnosti i ostvarivanje prava iz oblast izdravstvene zaštite – analiza Odluke Ustavnog suda Srbije”, *Zbornik Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, Novi Sad, br. 2/2015, 797-812.

za potrebe vođenja krivičnog postupka ili zaštite bezbednosti Republike Srbije.²⁶ Zanimljivo je da se javno zdravlje ne pominje kao kategorija koja opravdava korišćenje podataka o ličnosti izvan navedenih svrha. Dalje se utvrđuje da se prikupljanje, držanje, obrada i korišćenje podataka o ličnosti uređuju zakonom. Osim toga, Ustav predviđa da svako ima pravo na zaštitu svog fizičkog i psihičkog zdravlja.

Radi zaštite ličnih podataka svojih državljana u različitim oblastima društvenog života, Parlament Republike Srbije je usvojio Zakon o zaštiti podataka o ličnosti,²⁷ čija je primena počela 21.08.2019. godine. On uređuje pitanja od značaja za korišćenje i obradu ličnih podataka građana, gde spadaju i podaci o zdravstvenom stanju pacijenata. To znači da je cilj ovog zakona da pruži svakom fizičkom licu mogućnost da zaštitи pravo na privatnost i ostala prava i slobode u vezi sa ličnim podacima. U tu svrhu zakon postavlja značajne uslove u vezi sa obradom ličnih podataka a posebno, osetljivih podataka, gde se mogu svrstati podaci o zdravstvenom stanju i podaci iz medicinske dokumentacije. Međutim, pitanje zaštite privatnosti pacijenata dodatno je aktuelizovano sve većom upotreboru informaciono-komunikacionih tehnologija i interneta koji čine dostupnim i najintimnije podatke o njima.²⁸

Zakon se primenjuje i na obradu podataka pacijenata koju vrše zdravstveni radnici koji imaju sedište, odnosno prebivalište ili boravište na teritoriji Republike Srbije, bez obzira da li se radnja obrade vrši na njoj. Dakle, ukoliko zdravstveni radnik učini javnim podatke o pacijentu na teritoriji druge države, to ga ne oslobođa odgovornosti.

Kada je reč o obradi posebnih vrsta podataka o ličnosti, (u koje spadaju i podaci o zdravstvenom stanju) zabranjena je obrada genetičkih podataka, podataka o zdravstvenom stanju ili podataka o seksualnom životu ili seksualnoj orijentaciji fizičkog lica. Posebna zaštita genetičkih podataka predviđena je i odredbama Zakona o prevenciji i dijagnostici genetičkih bolesti, genetički uslovljenih anomalija i retkih bolesti iz 2015. godine, gde se utvrđuje pravo pacijenta, učesnika u genetičkom testiranju, na poverljivost podataka, a biološki uzorci i genetičke informacije koje su rezultat genetičkog testiranja klasifikuju se kao podaci koji se odnose na zdravstveno stanje pacijenta.²⁹ Obrada koju vrše nadležni organi u posebne svrhe, odnosno organi javnog reda i mira, gde spadaju vojska i policija, dopuštena je samo ako je to neophodno, uz primenu odgovarajućih mera zaštite

²⁶ Ustav Republike Srbije "Službeni glasnik RS", br. 98/2006, čl. 42, st.1 i st. 3.

²⁷ Zakon o zaštiti podataka o ličnosti "Službeni glasnik RS", br. 87/2018)

²⁸ D. Petrović, "Društvena konstrukcija interpersonalnih medija – od telegraфа do Interneta", u *Zbornik radova "Internet i društvo"* (ur. D. Todorović/ D. Petrović/ D. Prlja), Srpsko sociološko društvo, Filozofski fakultet u Nišu, Institut za uporedno pravo, Beograd 2014, 3 – 22.

²⁹ Zakon o prevenciji i dijagnostici genetičkih bolesti, genetički uslovljenih anomalija i retkih bolesti, "Službeni glasnik RS", br. 8/2015, čl. 8.

prava lica na koje se podaci odnose. Ovi organi će imati mogućnost pristupa samo na osnovu odredbi posebnog zakona ili ukoliko je to neophodno da bi se zaštitili važni životni interesi lica na koga se podaci odnose.

Naime, za obradu osetljivih podataka osnovni uslov jeste postojanje saglasnosti, odnosno pristanak lica na koga se takvi podaci odnose. Saglasnost za obradu naročito osetljivih podataka mora biti data u pismenom obliku. Ipak u određenim situacijama, pacijent neće biti u mogućnosti da da pristanak, što je prepoznato u regulativi. Tako, ukoliko je obrada neophodna u cilju zaštite životno važnih interesa lica na koje se podaci odnose ili drugog fizičkog lica, kao i ukoliko lice na koje se podaci odnose fizički ili pravno nije u mogućnosti da pruži pristanak na obradu, obrada se ipak može izvršiti. To znači da zdravstveni radnici koji učestvuju u postupku operacije ili komplikovanog lečenja imaju pravo da budu upoznati sa medicinskom dokumentacijom (što označava postupak obrade ličnih podataka) i bez postojanja saglasnosti pacijenta, jer je to u cilju zaštite njegovih životnih interesa. U takvim situacijama neće postojati povreda prava na privatnost pacijenata, odnosno zdravstvena ustanova neće odgovarati za štetu.

Kazne propisane Zakonom o prevenciji i dijagnostici genetičkih bolesti, genetički uslovljenih anomalija i retkih bolesti su vrlo visoke.³⁰ Novčanom kaznom od 50 hiljada do 2 miliona dinara kaznit će se za prekršaj rukovalac, odnosno obradivač koji ima svojstvo pravnog lica, ako obrađuje posebne vrste podataka o ličnosti, suprotno zakonskim odredbama.

Uz pomenuti zakon, značajan je takođe i Zakon o pravima pacijenata³¹ čije se odredbe odnose i na utvrđivanje prava pacijenta na korišćenja zdravstvene zaštite, na način ostvarivanja i zaštitu tih prava, što je u direktnoj vezi sa zaštitom privatnosti pacijenta, odnosno predstavlja oblik materijalizacije zaštite prava na privatnost pacijenta.

U ovom zakonu pronalazimo konkretizaciju prava na privatnost u oblasti zdravstva. Reč je o pravu pacijenata na privatnost i poverljivost. Tako se pacijentima garantuje pravo na privatnost i poverljivost svih ličnih podataka, koje je saopštilo nadležnom zdravstvenom radniku ili saradniku, uključujući i one koje se odnose na stanje njegovog zdravlja i potencijalne dijagnostičke i terapijske procedure, kao i pravo na zaštitu svoje privatnosti tokom sprovođenja dijagnostičkih ispitivanja i lečenja u celini. U korpus ovog prava spada i mogućnost pacijenta da se upozna sa sopstvenom medicinskom dokumentacijom, što znači da uskraćivanje uvida u medicinsku dokumentaciju predstavlja povredu prava na privatnost i poverljivost. Naravno, na ovaj način ne smeju se ugroziti predviđene procedure zdravstvenih i drugih ustanova koje se moraju proći prilikom ostvarivanja prava na uvid. Posebno treba istaći, da ove procedure ne smeju biti ograničavajuće ili posebno složene.

³⁰ *Ibid.*

³¹ Zakon o pravima pacijenata "Službeni glasnik RS", br. 45/2013 i 25/2019 - dr. zakon.

Pravo na privatnost i poverljivost korelativna je obaveza zdravstvenog radnika i zdravstvenog saradnika da nesaopštava drugim licima lične informacije pacijenta koji se leči ili kada se nad njim obavlja konkretna dijagnostička procedura u odgovarajućoj medicinskoj ustanovi. Treba istaći, da nije određen krug lica na koje se odnosi ova obaveza zdravstvenog radnika, što bi tumačenjem podrazumevalo sva lica koja nisu u direktnoj vezi sa konkretnim zdravstvenim slučajem, što podrazumeva i užu porodicu zdravstvenog radnika, i logično, javnost u najširem smislu reči. Nadležni medicinski radnici (svih nivoa kompetencija), dužni su da čuvaju medicinske podatke i mogu biti oslobođeni te obaveze samo na osnovu pismenog pristanka pacijenta (ili njegovog zakonskog zastupnika) ili na osnovu odluke suda. Skreće se pažnja, da ova odredba znači da medicinska ustanova u kojoj je zaposlen zdravstveni radnik, kao ni organi izvršne vlasti ne mogu oslobođiti zdravstvene radnike ove dužnosti, za šta se pojavljuje opasnost u praksi, zbog posebnih nadležnosti navedenih subjekata.

Posebna situacija se može dogoditi u slučaju potrebe za naučnim i predavačkim radom, preko kojeg mladi i budući zdravstveni radnici stiču znanja. Tada, u slučaju preduzimanja neke medicinske mere prema pacijentu, mogu prisustvovati samo oni zdravstveni radnici koji neposredno učestvuju u pregledu ili preduzimanju medicinskih mera. Ipak, pacijent se može saglasiti da pregledu prisustvuju i neka druga lica (studenti, đaci ili druga lica).

Podaci o zdravstvenom stanju odnosno iz medicinske dokumentacije, spadaju u podatke o ličnosti i predstavljaju naročito osetljive podatke o ličnosti pacijenta.
214

Na ovom mestu postavljamo pitanje opravdanosti ovakvog naziva za podatke o zdravstvenom stanju iz medicinske dokumentacije, budući da osnovni propis u vezi sa ličnim podacima, pomenuti Zakon o zaštiti podataka o ličnosti ne pozna višu kategoriju naročito osetljivih podataka, već pozna samo posebne kategorije podataka. Radi izbegavanja nedoumica i problema u praksi, neophodno je uskladiti ova dva termina, na taj način što će se prihvati termin „posebne kategorije podataka“.

Ukoliko zdravstveni radnik postupi suprotno pomenutim obavezama, postoji mogućnost novčanog kažnjavanja u obliku prekršaja. To je slučaj kada se pacijentu ili njegovom zakonskom zastupnikune omogući uvid u medicinsku dokumentaciju, ili ukoliko se zdravstveni radnik ne pridržava obaveze čuvanja ličnih podataka pacijenata i sl. Predviđeni raspon novčanih kazni za ove prekršaje kreće se od 300 hiljada do milion dinara, pri čemu će se kazniti i odgovorno lice (uglavnom direktor) ustanove.³²

U pomenutom³³ čl. 14 precizno su određeni slučajevi u kojima organ vlasti neće omogućiti tražiocu informacija pristup informacijama od javnog značaja, ako bi

³² *Ibid.*, čl. 95.

³³ Zakon o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja "Službeni glasnik RS", br. 120 /2004.

se time ugrozio život, zdravlje, sigurnost ili neko drugo važno dobro određenog lica. Dakle, to znači da medicinska ustanova nema obavezu da postupi po zahtevu za pristup informacijama od javnog značaja u svakom slučaju. Ukoliko je reč o podatku koji se odnosi na zdravlje i zdravstveno stanje pacijenta, medicinska ustanova, prema autorima, ima pravo da odbije takav zahtev.

5. Uloga Poverenika za informacije od javnog značaja i Ustavnog suda u očuvanju prava pacijenata

Naravno, pomenuto odbijanje uzrokuje i obavezu posebnog obrazloženja razloga zbog kojih je informacija uskraćena. O osnovanosti ovakog odbijanja, u slučaju žalbe, izjasniće se Povernik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti što je u skladu sa odredbom zakona, da organ vlasti neće tražiocu omogućiti ostvarivanje prava na pristup informacijama od javnog značaja ako bi time povredio pravo na privatnost, pravo na ugled ili neko drugo pravo lica na koje se tražena informacija odnosi.

Ovo pravilo potvrđeno je i u praksi Ustavnog suda Republike Srbije. Naime, poznat je slučaj kada je Ustavni sud u svojoj Odluci zaštitio pravo na privatnost pacijenta na koga se tražena informacija odnosila.³⁴ Odlukom je odbijena kao neosnovana ustavna žalba N.N. lica izjavljena protiv rešenja Poverenika za zaštitu informacija od javnog značaja³⁵ i presude Vrhovnog suda Republike Srbije³⁶ od 20. decembra 2006. godine.

Podnositelj ustavne žalbe, pozivajući se na Zakon o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja,³⁷ smatrao je da su mu navedeni državni organi svojim odlukama, kojima su odbili njegov zahtev za pristup informacijama, povredili njegova ustavna prava, pri čemu su, po mišljenju podnosioca zahteva, njegovo imovinsko stanje i socijalno poreklo bili „odlučan faktor“ za uskraćivanje traženih informacija.

U ovom predmetu, podnositelj zahteva je tražio od Kliničkog centra Republike

215

³⁴ Povernik za zaštitu informacija od javnog značaja-Rešenje br. 07-00-00109/2006-03, od 21. 08. 2006. godine.

³⁵ Vrhovni sud Republike Srbije - Presuda U.4930/06, od 20. 12. 2006. godine.

³⁶ Ustavni sud Republike Srbije - Odluka UZ-175-2007 od 25 12 2008. godine. (Saopštenje sa 31. Redovne sednice Ustavnog suda, održane 25. 12. 2008. godine. Sud je odbio kao neosnovanu ustavnu žalbu, jer je utvrdio da nema povrede prava na pravično suđenje, garantovano članom 32 stav 1 Ustava, niti povrede prava na pravnu jednakost i pravno sredstvo, garantovanih članom 36 Ustava (predmet Už-175/07).

[http://www.ustavni.sud.rs/page/view/sr-Latn-CS/80-100206/saopstenje-sa-31-redovne-sednice-ustavnog-suda-odrzane-25-decembra-2008-godine-kojom-je-predsedavala-dr-bosa-nenadic-predsednik-ustavnog-suda\(21.09.2019\).](http://www.ustavni.sud.rs/page/view/sr-Latn-CS/80-100206/saopstenje-sa-31-redovne-sednice-ustavnog-suda-odrzane-25-decembra-2008-godine-kojom-je-predsedavala-dr-bosa-nenadic-predsednik-ustavnog-suda(21.09.2019).)

³⁷ Zakon o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja "Službeni glasnik RS", br. 120 /2004.

Srbije da mu se dostavi celokupna medicinska dokumentacija za pokojnog G. M., lečenog u Urgentnom centru 1998. godine, kada je i preminuo. U žalbi izjavljenoj Povereniku podnosič je naveo da mu je tražena dokumentacija potrebna „radi dokazivanja, da je za smrt pokojnog G. M. odgovorno osoblje Kliničkog centra, a ne njegov delikt, zbog koga je presudom Okružnog suda u Požarevcu K 38/02 osuđen na kaznu zatvora“.

Odluku o odbijanju žalbe kao neosnovane, Poverenik zasniva na odredbi člana 14. Zakona o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja, navodeći da se u konkretnom slučaju radi o informacijama takvog značaja da bi se njihovim dobijanjem ozbiljno ugrozilo pravo na privatnost lica na koga se tražena dokumentacija odnosi, a posebno što je lice na koga se tražena informacija odnosi preminulo, ne postoje uslovi za izuzetak.

Još jedan propis od značaja za pravo na privatnost pacijenata jeste Zakon o zdravstvenoj zaštiti.³⁸ Ovaj propis je od značaja, budući da uređuje koji subjekti imaju pravo da vrše uvid u podatke pacijenta. Podaci iz medicinske dokumentacije pacijenta, odnosno iz zdravstvene evidencije mogu se dostavljati na uvid, kao i u obliku zapisa, odnosno izvoda iz medicinske dokumentacije, samo na zahtev sudskih organa, organa starateljstva, organizacije zdravstvenog osiguranja, organa nadležnog za poslove kada je to propisano zakonom, kao i druge zakonom ovlašćene zdravstvene ustanove.

216

U vezi sa tim, lica koja neovlašćeno raspolažu podacima iz medicinske dokumentacije, odnosno to čine bez pristanka pacijenta ili punoletnog člana porodice pacijenta, neovlašćeno iznose u javnost te podatke, zbog čega suodgovorna za odavanje službene tajne. Na taj način, ostvaruju se elementi krivičnog dela odavanja službene tajne, gde je predviđena kazna zatvora od šest meseci do pet godina.³⁹ Biće ovog krivičnog dela ostvaruje se kada službeno lice neovlašćeno saopšti drugome, preda ili na drugi način učini dostupnim podatke koji predstavljaju službenu tajnu ili koje pribavlja takve podatke u nameri da ih preda nepozvanom licu. Uz to, sličnost dela može stvoriti elemente bića krivičnog dela neovlašćenog prikupljanja ličnih podataka. Takođe, ukoliko je delo učinjeno u vezi sa naročito poverljivim podacima, kakvi su podaci o zdravstvenom stanju određenog lica, predviđena je i oštira kazna do osam godina zatvora. To znači da informacije sadržane u medicinskoj dokumentaciji spadaju u lične podatke o pacijentu i predstavljaju službenu tajnu, njihovo stavljanje na uvid javnosti bez pristanka pacijenta ili punoletnog člana njegove porodice bilo bi suprotno imperativnim zakonskim propisima.

O tome svedoči i jedan praktični primer, gde je Poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti podneo Višem javnom tužilaštvu u

³⁸ Zakon o zdravstvenoj zaštiti „Službeni glasnik RS”, br. 25/2019.

³⁹ Krivični zakonik – KZ, prečišćen tekst, 30. 11. 2016, CEKOS IN – privredno društvo za izdavačku delatnost i ekonomski konsalting d.o.o. Beograd 2016, 167.

Beogradu (Odeljenje za visokotehnološki kriminal) krivičnu prijavu protiv NN izvršioca, sa svojstvom službenog lica, zaposlenog na Fakultetu medicinskih nauka Univerziteta u Kragujevcu, zbog postojanja osnovane sumnje da je izvršio krivično delo „neovlašćeno prikupljanje ličnih podataka iz člana 146. Krivičnog zakonika Republike Srbije.”⁴⁰

Krivična prijava podnešena je nakon sprovedenog postupka provere, budući da su se na jednoj od društvenih mreža pojavile kopije radne knjižice lica koje je podnelo predstavku, a koje je bilo u određenom odnosu sa zdravstvenom ustanovom. Zbog toga je postupak nadzora Poverenika obuhvatio i dve zdravstvene ustanove, kako bi se utvrdilo kako je do povrede privatnosti došlo.⁴¹

Osim zakonskih propisa, pravo na privatnost podataka o zdravstvenom stanju pacijenata regulisano je i brojnim pravilnicima kojima se, pre svega, reguliše postupak za ostvarivanje određenih prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja. Zato je bitno istaći one značajnije, koji regulišu postupke u kojima je od velikog značaja zaštita privatnosti i ličnih podataka pacijenata.

Pravilnikom o obrazovanju i načinu rada organa veštačenja Republičkog fonda za penzijsko i invalidsko osiguranje⁴² uređuje se obrazovanje i način rada organa veštačenja koji utvrđuje medicinske činjenice od značaja za ostvarivanje prava primenom propisa iz penzijskog i invalidskog osiguranja i drugih propisa, kao i uzroka i datuma njihovog nastanka (veštačenje invalidnosti).

Naime, prilikom veštačenja i kontrole nalaza, mišljenja i ocene rukovodeće lice mora voditi računa o zaštiti dostojanstva i podataka o ličnosti osiguranika, korisnika prava i drugih lica. U postupku veštačenja radne sposobnosti, odnosno u postupku sprovođenja nalaza, ocene i davanju mišljenja moraju se isključiti sva druga lica izuzev organa koji sprovodi medicinsko veštačenje, odnosno organa medicinske kontrole.

⁴⁰ Poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka ličnosti, podneo je Višem javnom tužilaštvu u Beogradu krivičnu prijavu protiv N.N. izvršioca sa svojstvom službenog lica zaposlenog na Fakultetu medicinskih nauka Univerziteta u Kragujevcu. Kako se navodi, Poverenik je krivičnu prijavu podneo nakon što je sproveo postupak nadzora koji je pokrenuo po službenoj dužnosti, a povodom predstavke u kojoj je navedeno da su na društvenoj mreži Fejsbuk objavljene i propraćene negativnim i netačnim komentarima, kopije stranica radne knjižice lica koje je predstavku podnelo.

<http://www.glassumadije.rs/sabic-podneo-prijavu-protiv-zaposlenog-na-medicinskom-fakultetu/> (21. 09. 2019).Bottom of Form

⁴¹ *Ibid..*

⁴² Pravilnik o obrazovanju i načinurada organa veštačenja Republičkog fonda za penzijsko i invalidsko osiguranje “Službeni glasnik RS”, br. 59/2008, 75/2008 - ispr., 24/2011 i 7/2012.

6.1. Slučaj Barbulesku⁴³

Ukoliko osoba smatra da je njen pravo na zaštitu privatnosti i ličnih podataka na bilo koji način povređeno, a na nacionalnom nivou ne može izdejstvovati zadovoljenje pravde, tada na raspolaganju ima mogućnost pokretanja postupka pred Evropskim sudom za ljudska prava (European Court of Human Rights). Potonji predstavlja sudsку instituciju Saveta Evrope sa sedištem u Strazburu (Francuska), koja je osnovana 1959. godine upravo iz razloga zaštite osnovnih ljudskih prava i sloboda koje su zagarantovane Evropskom konvencijom o ljudskim pravima (European Convention on Human Rights) iz 1950. godine. Međutim, da bi pojedinačna predstavka bila prihvaćena od strane pomenutog Suda, neopodno je da su na nacionalnom nivou iscrpljeni svi pravni lekovi koje je stranka imala na raspolaganju, što znači da postupak mora najpre biti pokrenut i okončan u nekoj od država potpisnica pomenute Konvencije.

Upravo iz tog razloga rumunski državljanin Bogdan Barbulescu je 2008. godine podneo predstavku Sudu u Strazburu,⁴⁴ smatrujući da mu je u postupku pred nacionalnim, dakle, rumunskim sudom bilo povređeno pravo na pravično suđenje iz člana 6. Evropske konvencije o ljudskim pravima (European Convention on Human Rights), jer mu sud nije omogućio da predloži svedoček. Postupak pred domaćim sudom je vođen upravo iz razloga povrede zagarantovanog prava na poštovanje privatnog i porodičnog života, koje je propisano članom 8. Konvencije. Gospodin Barbulescu, inače inženjer po struci zaposlen u jednoj rumunskoj kompaniji, bio je zadužen za poslove prodaje. Za potrebe svog posla i ostvarenje uspešne komunikacije sa klijentima morao je da kreira nalog na Yahoo Messenger-u, za koji se kasnije ispostavilo, da je od strane poslodavca bio kontrolisan. Gospodinu Barbulescu je rečeno da je prilikom kontrole njegovog naloga utvrđeno da je isti koristio i u druge svrhe, osim poslovnih.

Naime, ispostavilo se da je zaposleni preko svog naloga kontaktirao sa svojom verenicom i bratom. Zato je sadržaj poruka u nekim segmentima bio izrazito intimne prirode, što je bio dovoljan razlog za uručenje otkaza zbog kršenja internih pravila poslodavca. Gospodin Barbulescu je pravdu najpre potražio pred domaćim sudom tvrdeći da je odluka o otkazu ništava, jer izvršena kontrola od strane poslodavca predstavlja povredu prava na prepisku, što je rumunskim Ustavom i Krivičnim zakonikom izričito zabranjeno. Međutim, Sud je utvrdio

⁴³ The case originated in an application (no. 61496/08) against Romania lodged with the Court under Article 34 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (“the Convention”) by a Romanian national, Mr Bogdan Mihai Bărbulescu (“the applicant”), on 15 December 2008.

<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-177082> (21. 09. 2019).

⁴⁴ Case of Barbulescu v. Romania: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#/%22item_id%22:\[%22001-177082%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#/%22item_id%22:[%22001-177082%22]}) (20. 09.2019).

da poslodavac prema odredbama radnog prava Rumunije koje uređuju pitanja osnova za davanje otkaza, nije učinio ništa nezakonito i zato je tužbu odbio. Sud se tom prilikom pozvao na član 40. tada još uvek važećeg rumunskog Zakonika o radu koji je davao mogućnost poslodavcu da kontroliše na koji način radnici izvršavaju svoje radne obaveze. Posebno otežavajuća okolnost za tužioca je bila ta što je u istoj kompaniji jedan radnik već bio otpušten iz istog razloga. Na žalost tužioca, isti ishod je usledio i pred Apelacionim sudom gde je vođen drugostepeni postupak.

Nakon neuspešnih pokušaja pred domaćim sudovima, gospodin Barbulesku je pokrenuo postupak pred Sudom u Strazburu, tvrdeći isto ono što je pokušao da dokaže i u prethodnim prilikama. Svoj tužbeni zahtev je obrazlagao time da je poslodavac ograničio njegovo pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života, što se ni u jednom slučaju ne može podvesti pod izuzetke predviđene članom 8 Evropske Konvencije o ljudskim pravima (*European Convention on Human Rights*), koji predviđa da javna vlast može zadirati u zagaranovano pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života samo ukoliko je to zasnovano na zakonu, ali i neophodno u cilju zaštite nacionalne ili javne bezbednosti, ekonomski dobrobiti zemlje, sprečavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja, morala, prava i sloboda drugih. Tužilac je svoj zahtev dodatno ojačao iznošenjem argumenata, da tadašnje odredbe rumunskog radnog zakonodavstva nisu na pravi način tretirale pitanje kontrole elektronskih komunikacija radnika, kao i da postupak njegovog poslodavca nije bio srazmeran konačnom cilju koji je postignut, s obzirom da je potonji mogao pronaći drugi način da izvrši uvid u elektronsku komunikaciju. Evropski Sud za ljudska prava (*European Court of Human Rights*) se prilikom donošenja odluke pozvao na član 6. Evropske konvencije o zaštiti lica u odnosu na automatsku obradu ličnih podataka, koji predviđa da su države članice dužne da obezbede poštenu i zakonitu obradu ličnih podataka svojih građana. Takođe, podaci se moraju prikupljati isključivo u zakonite svrhe, dok se način prikupljanja mora prilagoditi svrsi koja se želi postići. Sud je presudio⁴⁵ da je kontrola od strane poslodavca vršena u skladu sa radnim zakonodavstvom Rumunije i da on tom prilikom nije preuzeo neprimerene aktivnosti u cilju provere da li zaposleni ispunjava svoje radne zadatke. Olakšavajuća okolnost za poslodavca je bila što je kontrolu i uvid u komunikaciju zaposlenog izvršio samo preko Yahoo Messenger naloga, pri čemu nije detaljno pretraživao i proveravao druge podatke na računaru zaposlenog. To je bio glavni dokaz da je izvršena kontrola bila primerena, tačnije, ograničena u obimu i srazmerna, baš kao što i predviđa Evropska Konvencija o ljudskim pravima (*European Convention on Human Rights*). Značaj ove sudske presude se ogleda u tome što potvrđuje pravo poslodavaca da kontrolišu komunikaciju radnika u razumnoj meri, što znači da

⁴⁵ European Court of Human Rights, Grand Chamber Panel's decisions, Press Release, issued by the Registrar of the Court, ECHR 302 (2019), 10.09.2019.

ista ne sme biti apsolutna i neograničena.

Sud je utvrdio da u određenim okolnostima, pozitivne obaveze države prema članu 8. Konvencije nisu adekvatno ispunjene ukoliko nije obezbeđeno poštovanje privatnog života u odnosima između pojedinaca. Takođe, Sud prihvata da se zaštitne mere ne mogu naći samo u radnom, već i u građanskem i krivičnom pravu. Što se tiče Zakona o radu, njim se mora utvrditi, da li je u ovom slučaju tužena država bila obavezna da uspostavi zakonodavni okvir, da zaštititi pravo podnosioca predstavke na poštovanje njegovog privatnog života i prepiske u kontekstu njegovog profesionalnog odnosa sa poslodavcem i da pored ostalog uzme u obzir njegov zdravstveni status.

Izuzetak u srpskom pravu postoji samo u situaciji kada je neophodno da zbog zdravstvenog stanja pacijenta (osiguranika, korisnika prava ili drugog lica), prisustvuje pratilec. Organ veštačenja je dužan, da u svim situacijama veštačenja stanja potpunog gubitka radne sposobnosti, odnosno invalidnosti, poštuje opšte principe i etička načela medicinske struke, što podrazumeva i zaštitu privatnosti, odnosno ličnih podataka pacijenta, što u navedenom slučaju (*Barbulesku*) nije bio slučaj.

Pravilnikom o bližem načinu, troškovima i kriterijumima za procenu radne sposobnosti i mogućnosti zaposlenja osoba sa invaliditetom⁴⁶ isto kao i u prethodnom pravilniku, načelno je utvrđeno da se u postupku procene radne sposobnosti poštuju principi zaštite ličnosti i njenog dostojanstva,⁴⁷ kao i zaštita podataka o ličnosti u svim fazama postupka. Takođe, treba pomenuti i Pravilnik o utvrđivanju profesionalnih bolesti,⁴⁸ Pravilnik o radnim mestima,⁴⁹ kao i Pravilnik o sadržaju i načinu izdavanja obrazaca izveštaja o povredi na radu i profesionalnom oboljenju.⁵⁰

Od velikog značaja su interni akti poslodavca kojima se reguliše procedura za čuvanje medicinske dokumentacije koje treba da doneše rukovodilac zdravstvene ustanove. Ovim aktom moraju se konkretizovati odredbe Zakona

⁴⁶ Veštačenje u postupku utvrđivanja promena u stanju invalidnosti član 49. u postupku utvrđivanja promena u stanju invalidnosti koje su od uticaja na pravo na invalidsku penziju priznatu pravosnažnim rešenjem, pokrenutom po zahtevu korisnika, vrši se u skladu sa odredbama ovog Pravilnika. Veštačenje se vrši, u prvom i drugom stepenu, Komisija od tri člana (neuropsihiyatara, internista i ortopeda ili hirurga) koju imenuje direktor Fonda.

⁴⁷ B. A. Lubarda, *Radno parvo – rasprava o dostojanstvu na radu i socijalnom dijalogu*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd 2012, 36.

⁴⁸ Pravilnik o utvrđivanju profesionalnih bolesti “Službeni glasnik RS”, broj 105/03.

⁴⁹ Pravilnik o radnim mestima, odnosno poslovima kojima se staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem “Službeni glasnik RS”, br. 105 /2003, 126/2004, 93/ 2005, 3/2007, 8/2007, 56/2007, 23/2008, 49/2010, 48/2011, 50/2012, 22/2013.

⁵⁰ Pravilniko sadržaju i načinu izdavanja obrasca izveštaja o povredi na radu i profesionalnom oboljenju “Službeni glasnik RS”, br. 72/2006, 84/2006 –ispr. 106/2018.

o zdravstvenoj dokumentaciji i evidencijama u oblasti zdravstva. Zakon o zdravstvenoj dokumentaciji i evidencijama u oblasti zdravstva, takođe, utvrđuje načelo zaštite podataka o ličnosti koji su sadržani u medicinskoj i zdravstvenoj dokumentaciji.⁵¹ Pravilnik ili proceduru moraće da doneše svaka organizacija koja obavlja poslove u oblasti zdravstvene zaštite, kako bi se uskladila sa pomenutim zakonom, ali i Zakonom o zaštiti podataka o ličnosti. Rukovodilac određuje lica koja će u posebnim sektorima voditi računa o zaštititi privatnosti pacijenata, čime se stvaraju pretpostavke za kvalitetnije vođenje brige o podacima unutar cele ustanove.

6.2. Pitanja koja se odnose na pripadnike Vojske Republike Srbije

U skladu sa odredbama Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju⁵² potpuni gubitak radne sposobnosti za obavljanje profesionalne vojne službe za vojna lica utvrđuje nadležna komisija lekara veštaka formirana u Fondu za penzijsko i invalidsko osiguranje, (zbog promena u zdravstvenom stanju prouzrokovanih povredom na radu, profesionalnom bolešću, povredom van rada ili bolešću, koje se ne mogu otkloniti lečenjem ili medicinskom rehabilitacijom). Postupak pripreme potrebne medicinske dokumentacije za profesionalna vojna lica za ocenu radne sposobnosti, obavlja se u skladu sa vojnim propisima (Odlukom o utvrđivanju spiskova bolesti, povreda, telesnih mana, stanja i nedostataka prema kojem se ocenjuje zdravstvena sposobnost za vojnu službu). U navedenom aktu utvrđuje se obaveza lekara specijalista, lekara supspecijalista, vojnolekarske komisije i komisije lekara u Sektoru za medicinsko veštacanje Fonda za penzijsko i invalidsko osiguranje, da se pridržavaju kriterijuma koji su dati u Spisku bolesti, uzimajući u obzir i objektivno zdravstveno stanje i dužnosti koje profesionalno vojno lice obavlja ili treba da obavlja.

Ocena zdravstvene sposobnosti odnosi se i na širi krug lica (kandidate za školovanje odnosno usavršavanje u zemlji ili inostranstvu, kandidate za upućivanje u multinacionalne operacije i druga lica). O svim elementima neophodnim za zaštitu podataka o ličnosti o kojima se u ovom radu govori, treba pomenuti i Uredbu o obaveštavanju javnosti o aktivnostima Ministarstva odbrane i Vojske Republike Srbije⁵³ kojom je uređen način obaveštavanja o njihovim

221

⁵¹ Zakon o zdravstvenoj dokumentaciji i evidencijama u oblasti zdravstva "Službeni glasnik RS", br. 123/2014, 106/2015, 105/2017 i 25/2019 - dr. zakon).

⁵² Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju "Službeni glasnik RS", br. 34/2003, 64/2004 - odluka USRS, 84/2004 - dr. zakon, 85/2005, 101/2005 - dr. zakon, 63/2006 - odluka USRS, 5/2009, 107/2009, 101/2010, 93/2012, 62/2013, 108/2013, 75/2014, 142/2014, 73/2018 i 46/2019 - odluka US.

⁵³ Zakon o Vojsci Republike Srbije "Službeni glasnik RS", br. 116/2007, 88/2009, 101/2010 - dr. zakon, 10/2015, 88/2015 - odluka US i 36/2018.

aktivnostima. Ovim dokumentom (kao i mnogim drugim dokumentima) je u potpunosti obezbeđen hijerarhijski mehanizam zaštite podataka o svim podacima koji nastanu u radu organa i tela Ministarstva odbrane i Vojske Republike Srbije, pa i podacima o ličnosti pacijenta, njegovom psihičkom i fizičkom zdravstvenom stanju, o primeni različitih metoda lečenja i terapija, kao i svim drugim elementima privatnosti koji treba da ostanu sačuvani na tom nivou. U Uredbi se utvrđuje da informacije koje se javno objavljuju ne smeju na bilo koji način da ugrožavaju bezbednost Republike Srbije i Vojske Republike Srbije u celini ili njenih delova i pojedinaca ili narušavati pravo na privatnost pojedinaca, odnosno ne smeju biti u suprotnosti sa propisima kojima se uređuje tajnost podataka. Za kontakt sa javnošću, za pružanje obaveštenja zadužena je Uprava za odnose sa javnošću u skladu sa Zakonom o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja uz dobijanje posebnih saglasnosti u zavisnosti od važnosti informacija o kojima se radi.

Interesantno je napomenuti da prikupljanje, pripremanje i dostavljanje informacija za objavljivanje na novim medijima i društvenim mrežama vrši oficir za odnose sa javnošću, najkasnije 24 časa od nastanka događaja. Isto tako utvrđena je zabrana da pripadnici Vojske Republike Srbije dovode u vezu svoj poslovni život ili svoj delokrug ili organizacionu jedinicu kojoj pripadaju sa ličnim blogom, profilom ili diskusionom grupom, niti da otvaraju teme na forumima u vezi sa profesionalnim radom.

222

Ovakav način zaštite i obezbeđenja informacija je svakako primer izuzetno dobre organizacije rada koji Vojska Republike Srbije nesporno ima, kao i poštovanja zakona i pravila službe u pogledu zaštite relevantnih podataka nastalih u poslovanju ovog veoma važnog sistema.

Dakle, na osnovu svega izloženog zaključujemo da postoji niz dokumenata koji regulišu postupke obrade medicinskih podataka o ličnosti. To je višeslojan postupak koji zavisi od mnogo učesnika, počev od postupka u kome se prikupljaju podaci na zakazanim pregledima kod lekara, pa do podnošenja zahteva na šalteru neke od ustanova socijalnog osiguranja i nadalje u kretanju medicinske dokumentacije kroz složen sistem administrativnih procedura zavodenja i razvođenja dosjeva u elektronskim bazama podataka.

Na čitavom ovom „putu“ kojim se kreće dosije sa medicinskom dokumentacijom i drugim ličnim podacima pacijenata i korisnika prava „izložen“ je mogućnosti zloupotrebe informacija koje se nalaze u zdravstvenoj dokumentaciji. Zdravstvena dokumentacija se prenosi kroz mnogo prostorija i zgrada, kao i kroz mnogo evidencija u više pisarnica u kojima prolazi određeno evidentiranje podataka. Isti je slučaj i sa prenošenjem dokumentacije elektronskim putem gde mogućnost uvida, osim zdravstvenih radnika imaju i lica koja vrše informatičke poslove. Unos podataka u elektronsku bazu institucije je bezbedan i čuvan u meri u kojoj

postoji elektronski sistem zaštite, ali zavisi i od profesionalnosti svih lica koja učestvuju u postupku u kojem se kreću podaci.

ZAKLJUČAK

Pravo na privatnost i zaštitu ličnih podataka zaposlenog pacijenta je veoma kompleksno. Zdravstveni radnici i saradnici imaju dužnost da podatke iz medicinske dokumentacije, koji se odnose na zdravstveno stanje pacijenta, dijagnostičke i terapijske procedure, kao i lične informacije koje je pacijent usmeno saopštio ordinirajućem lekaru, čuvaju kao profesionalnu tajnu. Dužnost čuvanja profesionalne tajne odgovara pacijentovom pravu na privatnost.

Podaci o zdravstvenom stanju zaposlenog lica su vrlo značajni za ostvarivanje velikog broja prava iz oblasti zdravstvene zaštite i socijalnog osiguranja. Pošto se radi o posebnoj kategoriji podataka Republika Srbija je prikupljanje, obradu i zaštitu podataka o ličnosti regulisala kako zakonima tako i podzakonskim aktima (pravilnici, uredbe, evidencije). No, bez obzira na iznetu činjenicu u praksi se javlja veliki broj sporova povodom zloupotrebe i nedovoljne pravne zaštite navedenih podataka. Uloga nezavisnih regulatornih tela je vrlo značajna za zaštitu ličnih podataka zaposlenih, na šta ukazuju u ovom radu prezentirane odluke. Donošenjem Zakona o zaštiti podataka o ličnosti iz 2018. godine, koji je stupio na snagu 21 avgusta 2019. godine, Republika Srbija je u dobroj meri ispoštovala najvažnije međunarodne standarde koji se odnose na zaštitu ličnih podataka, uključujući i podatke o zdravstvenom statusu zaposlenog kao pacijenta.

I pored toga što je u Republici Srbiji na snazi poseban Zakon o pravima pacijenta, nameće se potreba da se isti menja, kao i da se donese čitav set sektorskih zakona kojima bi se adekvatnije regulisala zaštita, pre svega, zdravstvenih podataka sa kojima raspolažu ovlašćene zdravstvene ustanove. Naročito je važno da se i pratećom podzakonskom regulativom preciznije reguliše način rada nadležnih komisija koje sprovode određena medicinska veštacanja, a koje se pre svega, odnose na ocenu radne sposobnosti zaposlenih kao pacijenata. Sprovodenjem prethodno navedenih predloga izbegle bi se razne vrste zloupotreba podataka o njihovom zdravstvenom stanju, od strane različitih subjekata i u različite svrhe, a uz to i omogućio bi se nesmetan rad zdravstvenim radnicima, koji obavljaju poslove u delatnosti od posebnog društvenog interesa. U tom smislu, bilo bi od velikog praktičnog značaja u budućnosti obezbediti kvalitetniju i potpuniju saradnju (sinergiju) između pravne i medicinske naučne discipline, čime bi se na planu zaštite poverljivih podataka o ličnosti pacijenta postigli veći i kvalitetniji rezultati.

THE RIGHT TO PRIVACY AND PROTECTION OF PERSONAL DATA OF EMPLOYEES AS A PATIENT IN THE LAW OF THE REPUBLIC OF SERBIA

SUMMARY

The aim of this paper is to present the legal position of employee as a patient in the law of the Republic of Serbia from the aspect of the right to privacy and protection of personal data. First of all, the solutions of applicable legal acts and by-laws are presented in detail, and the case law is reviewed in order to comprehensively understand this topic and to indicate its increasing importance. In the context of all this, the authors also made their suggestions on how to overcome the shortcomings in legislation and legal practice and how to improve in that way the exercise of the right to privacy and right to protection of personal data of employed patient.

Keywords: *right to privacy of employee as a patient, protection of personal data, data on health status, assessment of employee's working ability, case law, legal regulation of the Republic of Serbia.*